

Felczak, Wacław

"Magyar Történeti Bibliográfia
1825-1867. IV: kötet. Nemmagyar Népek
(Nemzetiségek)", szerkesztettek Kemény
G. G. és Katus László, Budapest 1959 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 51/3, 611-613

1960

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

główną rolę autorstwa Hułakowi¹⁸. Zamieszczone uwagi pozwalają wysnuć wniosek, iż polski aspekt działalności Bractwa św. Cyryla i Metodego wymaga jeszcze opracowania.

Miroslaw Wierzchowski

Magyar Történeti Bibliográfia 1825—1867 IV. kötet. Nemmagyar Népek (Nemzetiségek). Szerkesztettek Kemény G. G. és Katus László. (Bibliographia Historica Hungariae 1825—1867. IV. Historia Nationum Non Hungaricarum. Ediderunt G. G. Kemény et L. Katus). Akadémiai Kiadó, Budapest 1959, s. XXXV, 675.

Instytut Historyczny Węgierskiej Akademii Nauk wydał czwarty z kolei tom Węgierskiej Bibliografii Historycznej obejmującej lata 1825—1867.

Tomy I i III tego cennego wydawnictwa ukazały się w druku w 1950 r., tom II w 1952 r. Pierwsze trzy tomy wyszły pod redakcją tragicznie zmarłego historyka węgierskiego Zoltana I. Tótha; recenzowany obecnie tom czwarty redagowali: Gábor G. Kemény i László Katus.

Tematyką pierwszych trzech tomów była całość dziejów politycznych, gospodarczych i kulturalnych Węgier w latach 1825—1867. Tom czwarty poświęcony został zebraniu literatury do najpoważniejszego problemu politycznego w dziejach nowożytnych Węgier, tj. problemu narodowościowego. Wielonarodowościowa mozaika polityczna historycznych Węgier zmusiła wydawców do zajęcia się ruchami narodowymi tych krajów, które wchodziły w skład korony węgierskiej. Przygotowano więc bibliografię historyczną węgierskich Słowian południowych, siedmiogrodzkich Rumunów, Słowaków, karpaccich Ukraińców, węgierskich Sasów i innych narodowości. Ilość zebranego materiału nie zmieściła się w jednym tomie i tak już objętościowo okazał się, niż tomy poprzednie. Wydawnictwo przygotowuje więc drugi tom poświęcony temu samemu zagadnieniu.

Ponad 10 lat gromadzono materiał. Przebadano gruntownie przede wszystkim zawartość węgierskich bibliotek nie mając jednakże dostępu do zagranicznych. Wydawcy zapowiadają, że w następnym wydaniu postarają się uwzględnić materiał bibliotek wiedeńskich, praskich, bratysławskich, zagrzebskich, belgradzkich i innych. Pewną rekompensatą ze strony wydawców jest przytoczenie pozycji bibliograficznych zawartych w bibliografiach i wydawnictwach naukowych krajów ościennych. Z materiałów tych wydawcy korzystali z drugiej ręki. Tak więc zgromadzony tu materiał nie posiada jednakowej wartości naukowej. Mimo to należy powitać z uznaniem inicjatywę i wysiłek wydawców, którzy starali się oddać do dyspozycji nauki bibliografię możliwie pełną.

Omawiany tom podzielony jest na dwie części: pierwsza obejmuje literaturę do problemu narodowościowego *sensu stricto*, druga zajmuje się ruchami narodowymi ówczesnych węgierskich Słowian południowych (Chorwatów, Serbów, Słoweńców)

¹⁸ Zajoncowski cytuje pogląd Kostomarowa, iż Hułak nabył przekonania rewolucyjnych pod wpływem pobytu na Uniwersytecie Dorpackim. Czy nie mamy tu do czynienia z oddziaływaniem rewolucyjnej tradycji konarszczyzny, zaszczerpionej w Dorparcie przez kółko Hildebranta.

oraz ruchem narodowym słowackim. Tom następny, zapowiedziany na rok 1961, ma objąć bibliografię pozostałych narodowości węgierskich, jak Rumunów siedmiogrodzkich, karpaccich Ukraińców, Niemców i innych.

Część pierwsza podzielona jest na 13 rozdziałów. W rozdziale pierwszym zawarta została bibliografia ogólna do problemu narodowościowego w XIX w., ze szczególnym uwzględnieniem Europy środkowowschodniej i monarchii habsburskiej. W trzech następnych rozdziałach zebrane zostały bibliografie, encyklopedie, dzieła statystyczne i geograficzne. Rozdziały piąty i szósty poświęcone są historii stosunków poszczególnych rejonów i komitatów do problemu narodowościowego. Rozdział siódmy zajmuje się stosunkami między Węgrami a innymi narodowościami oraz stosunkami wzajemnymi między narodowościami niemadziarskimi Węgier. Warunki ekonomiczne i socjalne poszczególnych narodowości zebrane zostały oddzielnie w rozdziale ósmym. Treścią rozdziału dziewiątego jest historyczny rozwój problemu narodowościowego i polityki narodowościowej w trzech etapach: 1825—1848, 1848—1849 i 1849—1867. Rozdziały pozostałe zajmują się sytuacją prawną narodowości na Węgrzech, oświatą, kulturą i stosunkiem kościołów do ruchu narodowościowego. Szczególnie cenna jest zamieszczona w rozdziale dwunastym obszerna bibliografia prasy narodowościowej na Węgrzech w latach 1825—1867. Przytoczone są tutaj dane o 183 czasopismach narodowościowych, z podaniem miejsca i czasu ich wydawania, a w miarę możliwości redaktorów i wydawców. Znaczej ilości tych czasopism nie udało się w ogóle odszukać, przy innych podano numery brakujące w dostępnych zbiorach. Z czasopism tych weszły do bibliografii poszczególne artykuły dotyczące problemu narodowościowego.

Druga część omawianego tomu zajmuje się historią poszczególnych narodowości na Węgrzech w latach 1825—1867. Układ zastosowany, jest taki sam, jak w tomach poprzednich. Jedyną innowacją jest wprowadzenie obszernej bibliografii literatury pięknej z uwagi na to, że życie literackie tych narodów było w tym czasie organicznie związane z życiem politycznym. Wydawcom nie chodziło tu o pełne zebranie bibliografii literatury poszczególnych narodowości lecz jedynie tych pozycji literackich, które odegrały większą lub mniejszą rolę polityczną. Dla orientacji warto zaznaczyć, że bibliografia ruchu narodowego w Chorwacji i Słowenii obejmuje 6763 pozycje, a ruchu słowackiego — 9585.

Całość tomu zamyka dokładny indeks nazwisk oraz indeks rzeczowy podany w językach węgierskim, rosyjskim, niemieckim, francuskim i angielskim. W poprzednich tomach indeks rzeczowy podany był tylko w języku węgierskim a indeksu nazwisk w ogóle nie zamieszczono.

Wydawnictwo zamknięto w grudniu 1957 r. Tom następny i ostatni bibliografii, zapowiedziany na rok 1961, zawierać ma uzupełnienia z najnowszej literatury, która ukazała się po 1957 r.

Węgierska Bibliografia Historyczna nie jest typem tzw. *bibliographie raisonnée*. Zastosowano w niej układ rzeczowy, a intencją wydawców było zgromadzić w niej całość materiału do każdego działu. Czy udało to się redaktorom w całości? Mimo częstych i nieuniknionych w takim układzie powtarzań tych samych not bibliograficznych w różnych działach, niektóre rozdziały zdradzają rażące luki. Uderzyć to musi specjalnie czytelnika polskiego. Wydawcy korzystali z licznych bibliografii zagranicznych, uwzględniali szeroko dorobek nauki historycznej w różnych krajach, natomiast dorobek nauki polskiej potraktowany został fragmentarycznie. Tak np. na s. 91, w specjalnym podrozdziale zatytułowanym „Rola pośrednicząca polskiej emigracji” (chodzi o konflikt narodowościowy w 1848—49) zamieszczono tylko jedną

pracę Batowskiego¹, dwie Handelsmana² i jedną Lewaka³. Znalazł się wprawdzie popularny artykuł Dziewanowskiego⁴, ale brak pracy Kukiela⁵, Rusjana⁶, Feldmana⁷ czy innych. To samo w jeszcze wyraźniejszej formie dotyczy rozdziałów o stosunkach polsko-słowackich, czy polsko-czeskich. W rozdziałach o wzajemności słowiańskiej i panslawizmie brak zupełnie literatury polskiej, zarówno dawnej, jak i współczesnej. Nie można korzystać z bibliografii polegając na tematycznym układzie zastosowanym przez redakcję. Wiele pozycji do żadanego tematu szukać należy nie tylko we wskazanym przez redakcję dziale, lecz w całości tomu a nawet w całości bibliografii. Inną niedogodnością jest brak rozróżnienia między mało znaczącymi artykułami lub drukowanymi przemówieniami, a poważnymi pracami naukowymi. Przyjętej w poprzednich tomach zasady rozgraniczania prac współczesnych od późniejszych i najnowszych opracowań nie stosowano konsekwentnie w omawianym tu tomie czwartym.

Te drobne uwagi natury krytycznej nie osłabiają dużej wartości dzieła. Wydawcy węgierscy, zebrali po raz pierwszy ogromny materiał do problemu narodowościowego na Węgrzech, materiał, bądź porzrucany dotychczas w różnych bibliografiach, bądź ginący w zapomnieniu na półkach bibliotek. Obfitość nagromadzonego materiału, w wielu wypadkach dotychczas nieznanego, zaskoczyła samych wydawców. Z ilości przedstawionego materiału widać wyraźnie, że problem ten był istotnie kluczowym zagadnieniem politycznym Węgier nowożytnych. Przez publikację tych materiałów autorzy ustawiają w odpowiedniej proporcji dzieje własnego narodu w stosunku do tych licznych niemadziarskich narodowości, które razem z Węgrami tworzyły dzieje korony węgierskiej. Proporcja ta, z krzywdą dla narodowości niemadziarskich i w konflikcie z obiektywizmem naukowym nie była przestrzegana przez dawniejszą, nacjonalistyczną historiografię węgierską. Dla współczesnych gruntownych badań nad problemem narodowościowym w XIX w., omówiona tu bibliografia okaże się walną pomocą.

Wacław Felczak

„Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego”, wyd. Naczelny Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, Komisja Historyczna, Warszawa 1959, rocz. 1.

W dniach obrad III Kongresu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego ukazał się pierwszy tom „Roczników Dziejów Ruchu Ludowego”. O założeniu tego nowego czasopisma zdecydował Naczelny Komitet ZSL. Pismo wychodzi więc pod jego patronatem. Na czele redakcji stanął wiceprezes NK ZSL Marszałek Sejmu — Czesław Wycech.

¹ H. Batowski, *Polacy, Chorwaci i Węgrzy w 1848—49*, Warszawa 1937.

² M. Handelsman, *Książę Adam Czartoryski* Warszawa 1949, tenże, *Czartoryski, Nicolas I-er et la Question du Proche Orient*, Paris 1934 i inne.

³ A. Lewak, *Dzieje emigracji polskiej w Turcji (1831—1878)*, Warszawa 1935.

⁴ M. H. Dziewanowski, *1848 and the Hotel Lambert*, SER XXVI, 1948, s. 361—373.

⁵ M. Kukiel, *Czartoryski and European Unity 1780—1861*, Princenton, New Jersey 1955.

⁶ L. Rusjan, *Polacy i sprawa polska na Węgrzech 1848—49*, Warszawa 1934.

⁷ J. Feldman, *Sprawa polska w roku 1848*, Kraków 1933.